

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มารยาทเป็นวัฒนธรรมทางสังคมที่ทุกคนจะต้องยึดเป็นหลักประพฤติปฏิบัติเพื่อปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ มารยาทเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต เป็นมรดกทางวัฒนธรรม มารยาทของไทยเป็นส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญงอกงามและแสดงความเป็นระเบียบเรียบร้อย ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม โดยจะแสดงออกทางพฤติกรรม เช่น การพูด การเดิน การแสดงความเคารพ รวมทั้งการรู้จักปฏิบัติตนต่อผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม สิ่งต่างๆ เหล่านี้สามารถแสดงให้เห็นที่ประจักษ์แก่สายตาชาวโลกได้ วัฒนธรรมของไทยที่เป็นสัญลักษณ์ซึ่งคนต่างชาติรู้จักกันดี คือ การกราบ การไหว้ เป็นการทักทายปราศรัย และแสดงความเคารพเคารพต่อกันตามสมควรแก่วัย และฐานะ ทั้งในเวลาพบหรือจะจากกันไป การไหว้นี้คนไทยทำได้นุ่มนวล อ่อนโยน สละสลวย ซึ่งคนชาติอื่นทำตามได้ยาก แม้กระทั่งการแสดงความเคารพในแบบอื่นๆ ก็ตาม คนไทยจะทำได้คล่องแคล่วแนบเนียนตา จนเป็นที่สังเกตว่า เป็นคนไทยแท้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากที่ชาติไทยเป็นดินแดนที่นับถือพระพุทธศาสนา และได้รับอิทธิพลของพระพุทธศาสนามาเป็นระยะเวลายาวนาน ที่สอนคนที่นับถือพระพุทธศาสนาที่เรียกว่าพุทธมามกะ มีความสุภาพ อ่อนโยน อ่อนน้อม ถ่อมตน มีสัมมาคารวะ มีความกตัญญูกตเวทีและรู้จักการปรับตัวให้เข้ากับคนอื่นได้ง่าย ดังนั้น ความมุ่งหมายของมารยาทก็เพื่อต้องการให้บุคคลในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติและเป็นการป้องกันการกระทบกระทั่งซึ่งกันและกัน ด้วยการแสดงออกทางกาย ทางวาจา และจิตใจ การแสดงความเคารพในโอกาสต่างๆ การรู้จักการจัดลำดับแห่งการวางตนที่ถูกต้องตามประเพณีที่วางเอาไว้ ทำให้เกิดความสงบสุขในบ้านเมืองและสังคมส่วนรวม โดยนัยตรงกันข้าม ถ้าปฏิบัติขัดกับประเพณีทางสังคมที่วางเอาไว้ก็จะทำให้เกิดความขัดแย้ง ขัดเคืองความรู้สึกซึ่งกันและกัน แต่การมีกฎเกณฑ์ทางมารยาทในสังคม เป็นบรรทัดฐานให้บุคคลดำเนินชีวิตได้อย่างสันติสุขได้

ปัจจุบันวิวัฒนาการทางด้านสังคมและเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากการก้าวหน้าสู่สหัสวรรษใหม่ที่เห็นได้อย่างชัดเจนในปัจจุบันนี้คือการเปิดกว้างทางวัฒนธรรม ประเทศไทยของเราให้การยอมรับวัฒนธรรมของต่างชาติมากขึ้น มีการรับเอาวัฒนธรรมของต่างชาติเข้ามาผสมผสาน ในขณะเดียวกันวัฒนธรรมดั้งเดิมบางอย่างก็อาจมีการปรับเปลี่ยนในตัวเองทั้งนี้เพื่อให้เกิดความ

เหมาะสมสอดคล้องกับยุคสมัยและการกาลเวลาที่เปลี่ยนไป อย่างไรก็ตาม สิ่งสำคัญที่เราต้องระลึกไว้เสมอคือวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นเอกราชของชาติ และภูมิปัญญาอันชาญฉลาดของบรรพบุรุษ ซึ่งเราผู้เป็นลูกหลานไทยจำเป็นต้องธำรงรักษาไว้มิให้เสื่อมสูญหรือถูกกลืนหายไปในกระแสแห่งโลกมารยาทไทย เป็นวัฒนธรรมอันดีงามของชาติที่แสดงถึงเอกลักษณ์ความเป็นไทยได้อย่างเด่นชัด การจะปลูกจิตสำนึกให้คนไทยเห็นคุณค่าของมารยาทไทย และสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้อย่างถูกต้องนั้นเป็นสิ่งที่ต้องกระทำอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อยู่ในวัยเยาว์ แนวปฏิบัติที่ได้ผลมากประการหนึ่งคือการถ่ายทอดปลูกฝังโดยผ่านกระบวนการทางการศึกษาและการศึกษาโดยวิธีการให้เด็กเรียนรู้ด้วยตนเองจากการอ่านหนังสือนับเป็นวิธีการหนึ่งซึ่งจะช่วยให้เด็กเกิดการพัฒนาไปได้ตามศักยภาพของตนเอง

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทเกี่ยวกับมารยาทต่างๆ เช่น การฉันภัตตาหารไว้เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์ได้ถือปฏิบัติเป็นธรรมเนียมและแบบแผนอันเดียวกัน เพื่อยังศรัทธาของผู้ศรัทธาอยู่ให้เจริญยิ่งขึ้นและปลูกศรัทธาของผู้ยังไมศรัทธาให้งอกงามขึ้นซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับมารยาทการรับประทานอาหารในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติเกี่ยวกับ “อภิสมาจาริกสิกขา” อันหมายถึงพระบัญญัติที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติแก่สาวกทั้งหลายเกี่ยวกับเรื่องมารยาทที่ดีงามที่พึงกระทำ ถ้าไม่ทำต้องอาบัติทุกกฎ เช่นการปฏิบัติตามข้อวัตรต่างๆ มีอุปัชฌาย์วัตร^๑ อารยวัตร^๒ อาวาสกวัตร อาคันตุกวัตร คมิกวัตร และวัตรในการบิณฑบาต เป็นต้น

อีกนัยหนึ่งอภิสมาจาริกสิกขา ที่ว่าด้วยหลักเกี่ยวกับมารยาทในการปรับตัวเพื่อความเรียบร้อยดีงามตามหลักพระธรรมวินัย ตลอดถึงบุคลิกภาพอันดีงามเรียบร้อยในการเข้าสมาคม เรียกว่า “เสขยวัตร”^๓ หมายถึง วัตรที่ภิกษุจะต้องศึกษาธรรมเนียมเกี่ยวกับมารยาทที่ภิกษุพึงสำเหนียก หรือพึงฝึกฝนปฏิบัติ เป็นพุทธบัญญัติที่ได้เตือนสติให้ภิกษุสงฆ์พึงสำรวมกาย วาจา ใจ เมื่อเข้าไปอยู่ในที่ชุมชนหรือในละแวกบ้านของผู้อื่น เพื่อยังให้เกิดความเลื่อมใสของบุคคลในชุมชนนั้นๆ จะได้มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา อนึ่ง เสขยวัตรธรรม เป็นส่วนหนึ่งของวินัยบัญญัติของภิกษุ กล่าวคือวัตรที่ภิกษุจะต้องศึกษาถือเป็นธรรมเนียมสำหรับฝึกฝนกิริยามารยาทของภิกษุ ให้ดูเรียบร้อยงดงาม สัมกับภาวะของสมณะ ยิ่งความเลื่อมใสให้เกิดแก่ผู้พบเห็น ไม่เป็นชื่อของอาบัติ แต่ปรับอาบัติทุกกฎ แก่ผู้ไม่ปฏิบัติตามในทุกๆ สิกขาบท เว้นแต่ไม่ได้ตั้งใจ เผลอ ไม่รู้ตัวและอาพาธหนัก ไม่อาจทำกิจวัตรได้ มีทั้งหมด ๗๕ สิกขาบท นอกจากนี้ยังมีหลักธรรมอื่นๆ ที่พระพุทธองค์ได้ตรัสเทศนาไว้

^๑ ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๔-๖๖/๗๙-๘๗.

^๒ ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๗๔-๗๘/๑๐๒-๑๑๒.

^๓ วิ.ม. (ไทย) ๒/๑๗๕-๖๕๔/๖๔๙-๗๓๕.

เกี่ยวกับการควบคุมกาย วาจา และใจ ให้เรียบร้อยอันว่าด้วยเรื่องมารยาทหรือสมบัติผู้ดี เช่น หมวดยุติว่าด้วย “อินทรียสังวร” ความสำรวมอินทรีย คือมีสติสำรวมใจเป็นไป ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และทางใจ อันเป็นอายตนะภายใน อันเป็นที่เชื่อมต่อให้เกิดความรู้ แตนต่อความรู้ฝ่ายภายใน บาฬีเรียก อัชฌัตติกายตนะ ทั้ง ๖ นี้ เรียกอีกอย่างว่า อินทรีย ๖ เพราะเป็นใหญ่ในหน้าที่ของตนแต่ละอย่าง เช่นตาเป็นใหญ่ในทางเห็นรูป หูเป็นใหญ่ในทางฟังเสียง จมูกเป็นใหญ่ในการทราบกลิ่น ลิ้นเป็นใหญ่ในการทราบรส กายเป็นใหญ่ในทางถูกต้องสิ่งถูกต้อง มโนคือใจเป็นใหญ่ในทางคิดหรือรู้เรื่องราวทั้งหลาย ความมีสติคอยสำรวมในขณะที่เห็นอะไร ได้ยินอะไร ได้ทราบอะไร ได้คิดได้นึกอะไรไม่ให้สิ่งเหล่านั้นก่อกิเลสให้ไหลเข้ามาท่วมใจเรียกว่าอินทรียสังวร ความสำรวมอินทรีย ที่ตรัสสอนให้ปฏิบัติ และก็ได้ตรัสว่าเมื่อมีอินทรียสังวร ก็จะเป็นเหตุให้มีสุจริตทั้งสาม คือความประพฤติดีทางกาย ทางวาจา และทางใจ

ในยุคสมัยต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามาสู่ประเทศไทย สังคมไทยก็ได้รับอิทธิพลเกี่ยวกับคำสอนในทางพระพุทธศาสนามาหลายยุคหลายสมัยจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ได้มีนักปราชญ์ไทยท่านหนึ่งคือ เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (หม่อมราชวงศ์เปีย มาลากุล) เสนาบดีกระทรวงธรรมการ ในสมัยรัชกาลที่ ๖ ขณะมีบรรดาศักดิ์เป็น พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ ได้เรียบเรียงเป็นหนังสือชื่อ “สมบัติของผู้ดี” เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๕ แต่เรียกกันโดยทั่วไปว่าหนังสือ “สมบัติผู้ดี”^๔ หนังสือสมบัติของผู้ดี แบ่งเนื้อหาออกเป็น ๑๐ บท แต่ละบทกล่าวถึงหลักปฏิบัติแต่ละประการโดยแยกย่อยเป็น กายจริยา วจีจริยา และ มโนจริยา เนื้อหาของสมบัติของผู้ดี ประกอบด้วย ๑) ผู้ดีย่อมรักษาความเรียบร้อย ๒) ผู้ดีย่อมไม่ทำอุจาดลามก ๓) ผู้ดีย่อมมีสัมมาคารวะ ๔) ผู้ดีย่อมมีกริยาเป็นที่รัก ๕) ผู้ดีย่อมเป็นผู้มีสง่า ๖) ผู้ดีย่อมปฏิบัติการงานดี ๗) ผู้ดีเป็นผู้ใจดี ๘) ผู้ดีย่อมไม่เห็นแก่ตัวฝ่ายเดียว ๙) ผู้ดีย่อมรักษาความสุจริตซื่อตรง ๑๐) ผู้ดีย่อมไม่ประพฤตชั่ว ซึ่งในแต่ละบทจะมีการขยายความ ที่พยายามสอนว่าจะต้องปรับพฤติกรรมใน ๓ มิติ คือกายจริยา (ปรับร่างกาย) วจีจริยา (ปรับการพูด) และมโนจริยา (ปรับความคิด)

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าที่มาของสมบัติผู้ดี หรือบ่อเกิดของมารยาทไทยดังกล่าว นั้น มีต้นกำเนิดจริงๆ มาจากพระวินัยของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ถึงแม้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาเกิดใหม่เกิดภายหลังศาสนาพราหมณ์ ศาสนาเชน และลัทธิปรัชญาอื่นๆ หลายสำนัก และขยายไปอย่างรวดเร็วกว้างขวางมาก ซึ่งศาสนาที่เกิดขึ้นก่อนรู้สึกเสียผลประโยชน์ เพราะชาวบ้านหันมาศรัทธาพระพุทธศาสนา จึงได้มีการรณรงค์การโจมตีพระพุทธศาสนา

^๔ เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี, **สมบัติของผู้ดี**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๔๙๘), ภาคที่ ๑-๑๐.

โจมตีพระภิกษุและมีการใส่ร้ายอย่างมากมาย เพื่อลดความเชื่อถือไม่ให้พระพุทธศาสนาเติบโต ขยายตัวในวงกว้างออกไป แต่ว่าพระพุทธศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นเป็นของจริง ไม่ใช่ความ เชื่อแต่เป็นความจริงของโลกและชีวิต พระพุทธศาสนาก็ยังคงขยายกว้างออกไป แต่พระสัมมาสัมพุทธ เจ้า พระองค์ทรงทราบว่าพระภิกษุที่มาบวชในพระพุทธศาสนาแล้วออกไปเผยแผ่ธรรมในที่ต่างๆ ถือ ว่าเป็นสัญลักษณ์ที่เคลื่อนที่ได้ของพระพุทธศาสนา ดังนั้น การประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสมถูกต้องจะ สร้างศรัทธาให้แก่ผู้พบเห็นมีความสำคัญมาก พระพุทธองค์จึงสอนมารยาท ที่เรียกว่าอภิสมาจาร บ้าง พระวินัย บ้าง ข้อวัตรปฏิบัติ บ้าง เสาขีวัตรธรรม บ้าง เพื่อให้บรรพชิตในพระพุทธศาสนาได้ประพฤติ ปฏิบัติตาม ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเรียบร้อยดีงามเกี่ยวกับมารยาท ในเรื่องเกี่ยวกับการเดิน การนั่ง การนอน การพูด การขบฉัน การติดต่อสื่อสาร การเข้าสมาคม การแสดงความเคารพต่อกัน การดูแล รักษาพยาบาลตลอดถึงมารยาทในการต้อนรับภิกษุผู้เป็นอาคันตุกะ อีกทั้งการอยู่ร่วมกันในหมู่ พระภิกษุจากทุกชั้นวรรณะ คำสอนในพระพุทธศาสนามีเรื่องเหล่านี้ปรากฏเพื่อเชื่อมประสานให้เกิด ความเรียบร้อยดีงามในสังคมสงฆ์

ประเทศไทยในฐานะที่มีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ เป็นสถาบันหลักอัน สำคัญยิ่งต่อการดำรงคงอยู่ของประชาชาติไทย พระพุทธศาสนาเข้ามามีบทบาทในการกลมเกลียว จิตใจและสร้างสำนึกทาง ศีลธรรม โดยมีวัดและพระสงฆ์เป็นกลไกสำคัญในการอบรมสั่งสอนให้ ประชาชนเป็นผู้ที่ประพฤติดี มีศีลธรรมจรรยา มารยาท และยึดถือเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตใน การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และช่วยลดการกระทบกระทั่ง และการขัดแย้งในสังคม กิริยามารยาทที่ คนไทยปฏิบัติกันทุกวันนี้ มีความสอดคล้องกับข้อบัญญัติหมวด เสาขีวัตร ในพระวินัยปิฎก และ หลักธรรมคำสอนที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก

มารยาทไทยเป็นระเบียบแบบแผนการประพฤติที่งดงามอันแสดงถึงพฤติกรรมที่สุภาพ เรียบร้อยละมุนละไมทั้งทางกาย วาจาโดยมีใจเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมให้แสดงออกได้อย่างเหมาะสม เป็นองค์ประกอบย่อยของวัฒนธรรมซึ่งเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติที่สมควรจะถ่ายทอดสืบทอดไป มารยาทไทยเป็นกิริยามารยาทที่ คนไทยได้สร้างสรรค์ให้เหมาะกับลักษณะนิสัยของคนไทยและ สภาพแวดล้อมของประเทศไทย ดังนั้น กิริยามารยาทในแต่ละท่าแต่ละแบบต่างๆ งดงามและถูกต้อง ตามหลักของกายวิภาคและความทันสมัยอยู่ตลอดเวลาปัจจุบัน เด็กและเยาวชนของไทย กำลังถูก ครอบงำด้วยวัฒนธรรมต่างชาติ ซึ่งมีทั้งผลดีและผลเสียต่อสังคมและวัฒนธรรมไทย เพราะเมื่อการ ดำเนินชีวิตเปลี่ยนไป พฤติกรรมของผู้อาศัยอยู่ในสังคมย่อมต้องเปลี่ยนไปตามกาลเวลา แต่พฤติกรรม หลายพฤติกรรมที่เกิดขึ้น เป็นพฤติกรรมเสี่ยงที่ทำให้เกิดความเปราะบางในสังคมโดยเฉพาะในกลุ่มเด็ก และเยาวชน ที่ยังไม่มีภูมิคุ้มกันที่เพียงพอในการพิจารณาที่จะรับสิ่งที่ถูกต้องหรือปฏิเสธสิ่งที่ไม่ เหมาะสมที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เหล่านั้น โดยเฉพาะกิริยาวาจาที่คนไทยเห็นว่าเรียบร้อย ถูกลักษณะนิสัยของคนไทยที่เป็นคนอ่อนโยน มีความสงบเสถียรเรียบร้อยทั้งกายวาจา เป็นการ

ควบคุมกายวาจาให้อยู่ในกรอบที่สังคมยอมรับและต้องการ ดังคำกล่าวของชาวไทยแต่โบราณที่ว่า “สำเนียงส่อภาษา กิริยาส่อสกุล” ซึ่งเป็นสิ่งที่บอกความหมายของมารยาทได้เป็นอย่างดี สิ่งดีๆ เหล่านั้น กำลังเลือนหายไปจากสังคมไทย

จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นแรงจูงใจที่สำคัญ ทำให้ผู้วิจัย สนใจศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับหลักพระธรรมวินัยในฐานะที่เป็นบาทรฐานของมารยาทไทย เพื่อการ นำไปใช้ประโยชน์ทางวิชาการและเป็นประโยชน์กับสังคมต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับมารยาทในพระคัมภีร์สังคมไทย

๑.๒.๒ เพื่อศึกษามารยาทตามหลักพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์พระธรรมวินัยในฐานะเป็นรากฐานของมารยาทไทย

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ ต้องการทราบถึงแนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับเรื่องมารยาทในพระคัมภีร์สังคมไทย ว่ามีความเป็นมาและความสำคัญเป็นอย่างไร

๑.๓.๒ ต้องการทราบถึงมารยาทตามหลักพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนาเถรวาท ว่ามีอย่างไร

๑.๓.๓ ต้องการทราบถึงหลักพระธรรมวินัยในฐานะเป็นรากฐานของมารยาทไทย ว่ามีเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

ขั้นสำรวจและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยทำการสำรวจและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่างๆ เพื่อให้เป็นฐานความรู้พื้นฐานในการกำหนดกรอบความคิดการเขียนเค้าโครงการวิจัยและเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้า

ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการเก็บข้อมูลจากเอกสาร และเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนามในพื้นที่ที่ทำการศึกษาวิจัยจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อรรถกถา ฎีกาหรือตำรา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และทำการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๑๐ รูป/คน และการ

จัดทำสนทนาโดยผ่านกิจกรรมกลุ่ม (Focus Group Discussion) จำนวน ๒๑ รูป/คน ภาพถ่ายประกอบ โดยผู้วิจัยใช้วิธีการบันทึกเสียงและหรือจดบันทึกตามความเหมาะสม โดยกำหนดกลุ่มบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่มีความเชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าเป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษาเรื่องหลักพระวินัย เช่น หลักเสขียวัตร และหลักธรรมวินัยอื่นๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเกี่ยวกับมารยาทไทย ที่มีปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา โดยอาศัยข้อมูลหลักเชิงทฤษฎีจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ภาษาไทย และภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และในส่วนเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องมารยาทไทยนั้น ผู้วิจัยได้ค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา หนังสือต่างๆ และ งานวิจัยทางวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอันเป็นที่ยอมรับของนักวิชาการ โดยจำแนกเป็นประเด็นได้ ดังนี้ **ประเด็นที่ ๑** ศึกษาความเป็นมาและแนวคิดเรื่องมารยาทไทยที่สำคัญ คือ ความเป็นมาและความสำคัญของมารยาทไทย **ประเด็นที่ ๒** ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมวินัยในฐานะที่เป็นฐานของมารยาทไทย **ประเด็นที่ ๓** วิเคราะห์หลักธรรมที่ทำให้เกิดมารยาท ในฐานะที่เป็นฐานของการปฏิบัติธรรม

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านเวลา

เริ่มทำการศึกษาวิจัยตั้งแต่เดือน ตุลาคม ๒๕๕๗ ถึงเดือน ธันวาคม ๒๕๕๙

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

มารยาทไทย หมายถึง กิริยาที่แสดงออกทางกาย (กายกรรม) เป็นต้นว่า การยืน การเดิน การนั่ง การนอน การรับของส่งสิ่งของ การทำความเคารพ การให้และรับบริการ รวมทั้งบุคลิกภาพในการประพฤติตนในพิธีต่างๆ และกิริยาที่แสดงออกทางวาจา (วจีกรรม) ได้แก่ การทักทาย การสนทนา การใช้คำพูด การฟัง การพูด เป็นกิริยาวาจาที่เรียบร้อย ที่ถือว่าถูกกาลเทศะ อันเป็นการแสดงออกของมารยาทที่ดี เป็นลักษณะเฉพาะที่บุคคลแสดงออกต่อหน้าบุคคลอื่น

กิริยามารยาท หมายถึง คุณลักษณะส่วนรวมของพฤติกรรมของบุคคล และนับว่ามีความสำคัญเป็นอันมากทั้งในกิจการงานชีวิตภายในบ้านและชีวิตในสังคมโดยทั่วไป กิริยามารยาทย่อมแบ่งออกได้เป็นชนิดต่างๆ มากมาย เช่น ความยินดีร่าเริง ความน่าเชื่อถือไว้วางใจ ความฉลาด ความสุภาพอ่อนโยน เป็นต้น ซึ่งมีอยู่ในบุคคลมากน้อยผิดกัน บุคลิกภาพจะแสดงออกในรูปของมารยาทผู้ดี หรือ มรรยาทสังคม ซึ่งในสังคมไทยจะเรียกว่าสมบัติของผู้ดี ซึ่งรวมอยู่ในหัวข้อสำคัญของสัปปริสธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา

มารยาทตามหลักพระธรรมวินัย หมายถึง มารยาททางกาย มารยาททางวาจา และมารยาททางใจ ที่เป็นเครื่องส่งเสริมการประพฤติปฏิบัติธรรม อันเนื่องกายสุจริต วชิสุจริต และมโนสุจริต ตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ได้แก่ กุศลกรรมบถ หรือสุจริต ๑๐ ภาวนา ๔ สิกขา ๓ และ อคติ ๔ เป็นต้น

หลักพระวินัยที่เป็นฐานของมารยาทไทย หมายถึง หลักพระวินัยในหมวดของอภิสมาจาร หลักเสขยวัตร กายสังวร ข้อปฏิบัติที่ภิกษุจะต้องศึกษาถือเป็นธรรมเนียมสำหรับฝึกฝนกิริยามารยาทของภิกษุ ให้ดูเรียบร้อยงดงาม สัมกับภาวะของสมณะ เป็นอภิสมาจารและสิกขาบทที่ปรากฏในพระวินัยปิฎกที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับมารยาทไทย ที่ฆราวาสสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้กับสมบัติวิถีชีวิต ชุมชน ท้องถิ่นและสังคม

หลักธรรมที่เป็นฐานของมารยาทไทย หมายถึง หลักธรรมในพระพุทธศาสนา ที่เป็นบ่อเกิดของมารยาทไทย ได้แก่ หลักวาจาสุภาสิต หลักการวธธรรม หลักนิวาตธรรม หลักพรหมวิหารธรรม อคติ กัลยาณธรรม เทวธรรม สังคหวัตถุ สาราณียธรรม

๑.๗ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๗.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

สมทรง ปุณฺณฤทธฺ์ ได้กล่าวเอาไว้ในหนังสือมารยาทชาวพุทธ ว่าชาวพุทธควรปฏิบัติต่อกันด้วยมารยาทที่ต้งามถูกต้องทั้งทางกายวาจาและใจ ได้บอกวิธีการจัดภัตตาหารถวายพระสงฆ์การถวายปัจจัยเครื่องไทยธรรม พิธีกรรมกับชาวพุทธ การใส่บาตร การกรวดน้ำ อนุโมทนา และการแผ่เมตตา เป็นต้น การทำบุญใส่ บาตรพระสงฆ์นั้น นับว่าเป็นส่วนหนึ่งที่จะดำรงพระพุทธศาสนาไว้ให้ยั่งยืน ทั้งยังเป็นการสร้างบารมีให้มากขึ้นเฉพาะตนอีกด้วย อย่างไรก็ตาม การทำบุญตักบาตรนั้นจะต้องให้ถูกวิธีด้วย มิฉะนั้นจะกลับเป็นการทำลายพระพุทธศาสนาเสียเองพระพุทธเจ้าทรงสอนว่าสมณะจะต้องเป็นผู้ไม่โลภ ไม่สะสม^๕

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวไว้ในหนังสือ สอนนาค- สอนทิต ชีวิตพระ ชีวิตชาวพุทธ ว่านอกจากอุปัชฌาย์อาจารย์แล้วก็ต้องอาศัยวัตถุปัจจัย ๔ เพื่อเป็นเครื่องเลี้ยงชีพมิฉะนั้นก็จะมีกำลังเล่าเรียนศึกษา ปัจจัยสำหรับเลี้ยงชีพของพระภิกษุ คืออาหาร อาหารสำหรับพระภิกษุเป็นอาหารที่ต้องอาศัยผู้อื่นเขามีศรัทธาแล้วถวายจึงจะฉันได้ จะไปหา หรือทำโดยเที่ยวประกอบอาชีพ หรือแม้แต่ไปเก็บผลไม้ตกหล่นกินเองก็ไม่ได้ ต้องให้ปากท้องขึ้นอยู่กับประชาชน และประพฤติ

^๕ สมทรง ปุณฺณฤทธฺ์, มารยาทชาวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา), ๒๕๓๙, หน้า ๑๓๙.

ตนให้น้ำศรัทธาเลื่อมใส อาหารที่ชาวบ้านถวายเรียกว่า บิณฑบาต จึงต้องใช้ลำแข้งของตัวเองเดินไป
เขาศรัทธาก็ใส่บาตรให้ ต่อมาผู้ศรัทธานำมาถวายถึงวัดพระพุทธเจ้าก็อนุญาติเพราะเขาถวายด้วย
ศรัทธา เรียกว่า เป็นอดิเรกလာ^๖

นักวิชาการให้ความหมายของคำว่า “มารยาท” ไว้ดังนี้

มารยาทหมายถึงกิริยาวาจาที่สุภาพเรียบร้อยที่บุคคลพึงปฏิบัติในสังคม โดยมีระเบียบ
แบบแผนอันเหมาะสมตามกาลเทศะ

มารยาท หมายถึงกิริยาวาจาที่ถือว่าสุภาพ เรียบร้อย ถูกกาลเทศะ^๗

มารยาทไทย หมายถึงกิริยาวาจาที่คนไทยเห็นว่าเรียบร้อย ถูกลักษณะนิสัย ของคนไทยที่
เป็นคนอ่อนโยน มีความสงบเสงี่ยมทั้งกาย วาจา เป็นการควบคุมกาย วาจาให้อยู่ในกรอบที่สังคม
ยอมรับและต้องการ^๘

หนังสือโคลงโลกนิติ กล่าวไว้ว่า มารยาทบ่งบอกลักษณะนิสัย แสดงถึงชาติพันธุ์
ส่วนคำพูดก็ทำให้ทราบถึงความฉลาดหรือความโง่ได้ ดังนี้

“ก้านบัวบอกกลีตื้น	ชลธาร
มารยาทส่อสันดาน	ชาติเชื้อ
โฉดฉลาดเพราะคำขาน	ควรทราบ
หย่อมหญ้าเหี่ยวแห้งเรื้อ	บอกร้ายแสดงดิน”

บรรพบุรุษไทยกล่าวถึงมารยาทการประพฤติปฏิบัติตนของคนไทยไว้ในรูปแบบบทร้อย
กรอง ซึ่งมีอยู่มากมาย จึงนับว่ามารยาทไทยเป็นวัฒนธรรมแขนงหนึ่ง เกี่ยวกับธรรมเนียมประเพณี แม้
ผู้ใดไม่กระทำก็มิได้ผิดกฎหมายไม่ผิดศีลธรรมแต่จะได้รับการตำหนิจากสังคมระดับของผู้ที่มีการศึกษา
มีวินัย มีระเบียบแบบแผนและมีพิธีกรรมไว้ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนได้รับการยอมรับเป็นเนติธรรมคือ

^๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), สอนนาค สอนจิต ชีวิตพระ ชีวิตชาวพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๒,
(กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๔๒-๔๓.

^๗ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมี
บุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๕๖), หน้า ๘๓๕.

^๘ สมจินตนา ภักดีศรีวงศ์, มารยาทในสังคมไทย, มารยาทและการเข้าสมาคม, (กรุงเทพมหานคร :
ต้นอ้อ แกรมมี่, ๒๕๓๘), หน้า ๒๗.

ธรรมเนียมประเพณี เป็นคตินิยมคือแบบแผนการดำเนินชีวิต เป็นวัตรธรรมคือรูปแบบการแต่งกาย เป็นสธรรมคือ มีมนุษย์สัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ เป็นคุณธรรมคือครอบคลุมความดีงามทั้งกิริยา วาจา ใจ

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่ามารยาทคือการประพฤติ ปฏิบัติตนทั้งทางกาย วาจา ใจที่ถูกต้องงดงามเหมาะสมกับกาลเทศะของสังคมหนึ่งๆ และสมาชิกของสังคมนั้นยอมรับและถือปฏิบัติ

สมาคม หมายถึง “การประชุม การเข้าร่วมพวกร่วมคณะคบค้า แห่ลงหรือที่ประชุม ทั้งบุคคลหลายคนมารวมกันด้วยมีจุดประสงค์เพื่อประโยชน์บางประการ”^๙ การสมาคมเป็นส่วนหนึ่ง ที่จำเป็นต้องใช้มารยาทเป็นพื้นฐานและการปรับตัวเป็นอย่างมาก เพราะในความเป็นสมาคมนั้นมีบุคคลที่หลากหลายและมีความคิดที่แตกต่างกัน สิ่งสำคัญยิ่งในทรรศนะผู้วิจัย ก็คือการศึกษาเรื่องมารยาทไทยแล้วนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับตนและการเข้าสังคม

การสมาคมคือการรวมกลุ่มของคนตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน หรือมีวัตถุประสงค์อย่างเดียวกัน เช่นการเล่นกีฬา การประชุม การเข้าชมรมต่างๆ เช่นชมรมแอโรบิก ชมรมผู้สูงอายุ ส่วนคำว่าสมาคมหมายถึงสถานที่ซึ่งคนไปร่วมกิจกรรมเพื่อจุดประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่นสมาคมโหราศาสตร์นานาชาติ สมาคมผู้ผลิตอาหารสัตว์ไทยสมาคมพ่อค้าไม้ สมาคมเรียวแรงสัมพันธ์ เป็นต้น^{๑๐}

การสมาคม หมายถึง “การมาอยู่ร่วมกัน มาประชุมกันตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ถ้าเราอยู่คนเดียวในโลกก็ไม่จำเป็นต้องมีกฎหรือระเบียบที่จะต้องปฏิบัติ แต่เมื่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ได้วิวัฒนาการจากการเป็นอยู่แบบลำพังตัวเองมาเป็นหมู่คณะ กลุ่มชน หมู่บ้านและชุมชนที่ใหญ่ขึ้นเรื่อยๆ ในที่สุดกลายเป็นเมืองเป็นประเทศและชาติต่างๆ แต่ละสังคมและกลุ่มชนแห่งชาตินั้นๆ ก็จะสร้างระเบียบแบบแผนและกฎเกณฑ์ต่างๆ ในการอยู่ร่วมกันขึ้นมา เพื่อเป็นแนวทางให้การปฏิบัติเป็นไปในแบบแผนเดียวกัน เมื่อมีการปฏิบัติเช่นนั้นซ้ำๆ ซากๆ ติดต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน ก็จะกลายเป็นแบบแผนของสังคมนั้นๆ”^{๑๑}

^๙ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๒๙.

^{๑๐} จุฑาวัติ นิลงจันทร์และคณะ, มารยาทและการสมาคม, (กรุงเทพมหานคร : ฟิสิกส์เซ็นเตอร์, ๒๕๔๖), หน้า ๖.

^{๑๑} แคล้ว เจริญวงศ์, มารยาทและการสมาคม, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงแก้ว, ๒๕๔๘), หน้า ๑-๒.

การสมาคม คือ “การที่บุคคลมาชุมนุมกัน มาอยู่ร่วมกันเป็นพวกในที่ใดที่หนึ่งหรือในโอกาสใดโอกาสหนึ่ง เช่น ในงานพิธีต่างๆ หรือการพบปะสังสรรค์กันมีการสนทนาวิสาสะกับบุคคลอื่นๆ ทั้งบุคคลซึ่งเคยรู้จักกันแล้วและยังไม่เคยรู้จัก”^{๑๒}

สรุปการสมาคม คือการพบปะพูดคุยโดยมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายเดียวกันของคนกลุ่มคนตามโอกาส และสถานที่ที่กำหนดไว้

มารยาทในการสมาคม หมายถึง การที่บุคคลมาคบหาติดต่อกันมีความสัมพันธ์เป็นกลุ่ม มีการกระตุ้นและตอบสนองกันและกัน พฤติกรรมที่มีต่อกัน กล่าวคืออิริยาบถต่างๆ ทั้งกิริยา วาจา ต้องเป็นที่ยอมรับรวมกันในกลุ่มคน มีความสัมพันธ์ติดต่อกันซึ่งอาจจะเป็นระยะยาวหรือระยะสั้น^{๑๓}

มารยาทในการสมาคม หมายถึง “กิริยา วาจาที่ถือว่าสุภาพเรียบร้อย อันบุคคลที่เจริญแล้วนำมาใช้ในการประชุมของหมู่คณะต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการเข้าสมาคม”

มารยาทในการสมาคม หมายถึง “พฤติกรรมต่างๆ ที่แสดงออกทางกาย ทางวาจา ที่สุภาพเรียบร้อย ดึงงามเหมาะสมกับกาลเทศะ และเป็นที่ยอมรับของสังคม”^{๑๔}

สรุป มารยาทและการสมาคม จึงหมายถึงการประพฤติปฏิบัติตนทั้งกิริยาและวาจา ที่สุภาพ อ่อนน้อม ถูกต้องตามกาลเทศะ มีน้ำใจงาม สามารถอยู่ร่วมกับบุคคล หมู่คณะอื่นได้อย่างน่าชื่นชม

มารยาทและการสมาคม คือสิ่งที่แสดงออกให้ผู้อื่นเห็นได้ง่ายที่สุด ซึ่งทำให้ผู้พบเห็นสามารถประเมินได้ว่าตนงามหรือไม่งามโดยแท้ ซึ่งแม้ในปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การพบปะพูดคุยผ่านสื่อต่างๆ โดยเฉพาะสื่ออินเทอร์เน็ต ทำให้ยิ่งควรระมัดระวังมากขึ้น เพราะไม่ได้มีปฏิสัมพันธ์กันเหมือนสังคมยุคก่อน จึงสรุปได้ว่ามารยาทและการสมาคมมีความสำคัญที่ควรศึกษาหาความรู้ดังนี้

๑) มีมารยาททำให้สามารถครองใจคนได้ กิริยาสุภาพ พุดจาถูกกาลเทศะก็เป็นที่ยอมรับรักใคร่ของบุคคลทั่วไป

๒) มารยาทและการสมาคมทำให้มีระเบียบแบบแผน ปฏิบัติตามกฎหมายเกณฑ์และ

^{๑๒} กมล ชูทรัพย์ และ เสถียร เหลืองอร่าม, **หลักการบริการ**, (กรุงเทพมหานคร : ผดุงวิทยา จำกัด, ๒๕๑๖), หน้า ๑-๒.

^{๑๓} รศ.ปภาณี ฐิติวัฒนา, **มารยาทและการสมาคม**, (กรุงเทพฯ : เอมพันธ์, ม.ป.ป. ๒๕๕๐), หน้า ๓.

^{๑๔} จุฑาวดี นิลจันทร์และคณะ, **มารยาทและการสมาคม**, หน้า ๖.

อยู่ร่วมกันในสังคมได้ดี

๓) ผู้ที่มีกิจกรรมายาทที่สามารถถ่ายทอด อบรมสู่บุตรหลานเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรม อีกรูปแบบหนึ่ง

๔) มารยาทและการสมาคมทำให้ส่งเสริมและสามารถพัฒนาบุคลิกภาพให้งดงามน่า เลื่อมใสได้

๕) มารยาทและการสมาคมเป็นตัวบ่งชี้ให้ทราบพื้นฐานของชาติตระกูล การอบรม การศึกษาและอาชีพ

๖) มารยาทและการสมาคมเป็นวิชาการเรียนรู้ที่ปรับเปลี่ยนและคงไว้ให้เหมาะสมกับยุค สมัยได้ เช่น

มารยาทการรับประทานอาหาร ในสมัยก่อนใช้มือเปิบมีอ่างเคลือบใบเล็กใส่น้ำลอยดอก มะลิและดอกกุหลาบไว้ล้างมือ แต่ในปัจจุบันปรับเปลี่ยนมาใช้ช้อนส้อมแบบตะวันตก

การแต่งกาย ในระยะ ๓๐-๔๐ ปี ที่ผ่านมามีนิยมสวมกางเกง ใส่รองเท้าแตะติดต่องาน ราชการเพราะไม่สุภาพและไม่ให้เกียรติสถานที่

ปัจจุบันสวมชุดสุททังกางเกงขายาว รองเท้าหุ้มส้น เมื่อทำงานเสร็จไปติดต่องานราชการได้ สะดวก สังคมยอมรับ

การมีสัมมาคารวะ ในสมัยก่อนผู้น้อยมีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ หมอบ คลาน กราบ ไหว้ ตามวัย ยศ ตำแหน่ง ฐานันดร โอกาสและสถานที่ แต่ในปัจจุบันผู้น้อยก็ยังคงปฏิบัติ หมอบ คลาน กราบ ไหว้ ตามความเหมาะสมกับบุคคล โอกาสและสถานที่

ในยุคปัจจุบันจำนวนประชากรในประเทศเพิ่มมากขึ้น ทำให้สภาพครอบครัวสิ่งแวดล้อม สังคม การติดต่อสื่อสารที่รวดเร็ว เร่งรีบและรวบรัดจนกลายเป็นลวกๆ และลู่ลู่กล่น พฤติกรรมของ บุคคลจึงต้องปรับเปลี่ยนไปตามแรงกดดันต่างๆ ได้แก่

สถาบันครอบครัว เคยเป็นครอบครัวใหญ่มีที่ทำกินกว้างขวาง อยู่พร้อมหน้าทั้งบิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ฯลฯ มีเวลาอบรมบ่มนิสัย ปัจจุบันกลายเป็นครอบครัวเล็ก แยกไปทำงานคนละ ที่ เยาวชนอยู่ห้องเช่า บ้าน เช่นมีโทรศัพท์มือถือ มีเฟซบุ๊ก (Facebook) เป็นเครื่องมือเครือข่ายสังคม ที่เชื่อมต่อผู้คนกับเพื่อนและคนอื่นๆ ในที่ทำงาน โรงเรียน และผู้คนในชีวิต ผู้คนต่างๆ) มีไว้เป็นเพื่อน ไม่มีผู้ใดคอยอบรมสั่งสอน ไม่มีเวลาปฏิสัมพันธ์กับญาติ เพื่อน ฯลฯ จึงเข้าสังคมได้ยาก

สถาบันทางสังคมและสิ่งแวดล้อม เช่น แหล่งที่อยู่อาศัย เพื่อนบ้าน เพื่อนในสถานศึกษา ผู้บังคับบัญชาและเพื่อนในที่ทำงาน เมื่อปัจจุบันสังคมกว้างด้วยอินเทอร์เน็ต แคมป์ด้วยความเป็นอยู่ มีมนุษยสัมพันธ์เฉพาะกลุ่ม มารยาทไม่จำเป็นต้องใช้ พฤติกรรมจึงเป็นไปตาม

สิ่งแวดล้อมดังกล่าวที่ว่า “อยู่ที่ใดก็เคยชินที่นั่น คบคนเช่นไรก็เป็นคนเช่นนั้น” ทำให้ไม่รู้บทบาทหน้าที่ของตนเองในสังคม

ลักษณะนิสัยส่วนตัว ชอบอยู่คนเดียว ไม่คบใคร โลกส่วนตัวสูงไม่ค่อยสนใจใฝ่รู้ที่จะปรับปรุงตน จึงทำให้ไม่รู้จักการวางตนในสังคมเท่าที่ควร ดังนั้นการที่เยาวชนสมควรศึกษาวิชาการมารยาทและการสมาคมเพราะเหตุผล ดังนี้

- ๑) เพื่อเรียนรู้ขนบธรรมเนียม จรรยา มารยาท การวางตน ฯลฯ และนำไปปฏิบัติ
- ๒) ฝึกฝนตนเอง และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบางประการเพื่อให้เป็นที่ยอมรับในสังคม
- ๓) เพื่ออยู่ร่วมกับหมู่คณะใดๆ ก็ได้ เช่น ที่ทำงาน ชุมชนหรืองานสังคม
- ๔) ปฏิบัติตนและนำไปสั่งสอนอบรมต่อๆ กันไป เพื่อช่วยกันเปลี่ยนแปลงสภาพครอบครัวและสภาพสังคมให้สงบสุขและเจริญก้าวหน้า
- ๕) อนุรักษ์วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีไทยที่ดีงามไว้ให้เป็นมรดกแก่ลูกหลานสืบต่อไป

ผู้ศึกษาวิชาการมารยาทและการสมาคม เมื่อรู้จักปรับปรุงตนและนำไปปฏิบัติจะช่วยให้เกิดสัมพันธภาพและความมีมนุษยสัมพันธ์ดังต่อไปนี้

๑) ด้านครอบครัว จะทำให้พูดจาด้วยความไพเราะ ไม่โต้เถียงเสียงดังหรือพูดคำหยาบ ปฏิบัติต่อกันอย่างนุ่มนวลไม่ลุแก่อวดดี ทำร้ายซึ่งกันและกัน คนในครอบครัวเป็นผู้ที่มีมารยาทจะมีความเป็นผู้ดีโดยไม่ต้องมีฐานะร่ำรวยหรือมียศศักดิ์สูง

๒) ด้านสังคมและชุมชน ผู้คนจะปฏิบัติต่อกันอย่างสุภาพ มีความเคารพอ่อนน้อมต่อผู้อาวุโสและผู้มีตำแหน่งสูงกว่า เข้าสังคมได้อย่างสง่างาม ถูกกาลเทศะ สามารถควบคุมกิริยา วาจาไม่ให้กระทบกระทั่งกับผู้อื่นได้ ทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างผู้ที่มีความเจริญทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ

๓) ด้านการทำงานในหน่วยงานหรือวงการธุรกิจ คำพูดสุภาพ กิริยาอ่อนน้อมความมีอัธยาศัยไมตรี สามารถเชิญชวนให้ลูกค้าประทับใจและตกลงใจซื้อหรือลงทุน ร่วมหุ้นกับบริษัทหรือหน่วยงานนั้น การมีมารยาทดีจึงมีส่วนช่วยให้งานประสบผลสำเร็จได้โดยง่าย

๔) ด้านวัฒนธรรมประเพณี การศึกษามารยาทและการสมาคมเป็นการสืบทอดธรรมเนียมปฏิบัติของไทยให้ยืนยาวต่อไป และช่วยกระตุ้นเตือนผู้เรียนให้มีจิตสำนึก และมีความรับผิดชอบ ต่อตนเอง ต่อสังคมและประเทศชาติ คือไม่หลงใหลชื่นชมไปกับวัฒนธรรมต่างชาติลืมนึกความเป็นไทยของตน

๕) ด้านหลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนา การศึกษาวิชามารยาทและการสมาคม ก็เสมือนได้ศึกษาธรรมะในพระพุทธศาสนาไปด้วยทั้งผู้ที่มีหลักธรรมประจำใจอยู่แล้วก็จะประพฤติปฏิบัติตนตามมารยาทที่ได้เรียน ศาสนาและมารยาทจึงมีความสัมพันธ์กัน ดังนี้

ความอดทน อดทนต่อกิริยาวาจาและสิ่งแวดล้อม อดทนต่อแรงกดดันไม่ลุแก่อโทสะและโต้ตอบรุนแรง สามารถควบคุมอารมณ์ให้อยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข

ความเคารพและความอ่อนน้อม ซึ่งผู้น้อยจะต้องปฏิบัติต่อผู้บังคับบัญชาและผู้ที่มีอาวุโส ทำให้เป็นที่รักของสังคมนั้น

ความมีวินัยทั้งต่อตนเองและผู้อื่น เช่นรู้จักการจัดลำดับก่อนหลัง การเคารพกฎเกณฑ์ การตรงต่อเวลาทำให้สังคมมีแบบแผนเป็นระเบียบเรียบร้อย

มีวาจาสุภาพ คือวาจาที่กลั่นกรองแล้วเป็นคำจริง คำสุภาพ พูดแล้วก่อประโยชน์ เหมาะสมกับบุคคล ถูกกาลเทศะ วาจาดีจึงทำให้มีคนรักใคร่ มีมิตรสหายมากมายเจ้านายชื่นชอบ^{๑๕}

สังคหวัตถุ ๔ การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข คือการให้ การพูดจาไพเราะ การช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการวางตนเหมาะสมเสมอต้นเสมอปลาย สังคหวัตถุ ๔ ทำให้สังคม

มีสัมพันธภาพเหนียวแน่น ไม่มีความแตกแยกจึงผูกไมตรีกันได้ยาวนาน^{๑๖}

ละอคติ ๔ คือละความลำเอียง ไม่ว่าจะเป็นลำเอียงเพราะรัก เพราะโกรธเกลียด เพราะกลัว หรือเพราะงี่เงา ก็ทำให้ขาดความเป็นธรรมในสังคม ผู้บังคับบัญชาที่ไม่ลำเอียง จึงอยู่ในแวดวงหน้าที่การงานและวงสังคมอย่างสง่างาม เป็นที่เคารพนับถือและรักใคร่ของบุคคลทั่วไป^{๑๗}

^{๑๕} พ.ร. (ไทย) ๒๕/๙/๗.

^{๑๖} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๕๐-๕๑.

^{๑๗} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๗/๒๙.

หลักสมชีวิธรรม คือหลักธรรมของคู่ชีวิต ธรรมที่จะทำให้คู่สมรสชีวิตสมหรือสม่าเสมอกลมกลืนกัน อยู่ครองกันยืดยาวคือมีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน มีจาคะเสมอกัน และมีปัญญาเสมอกัน^{๑๘}

หลักสัปปริสธรรม คือธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คุณสมบัติของคนดีธรรมของผู้ดี^{๑๙}

๖) **ด้านบุคลิกภาพในพระพุทธศาสนา** ผู้ที่มีความรู้และฝึกฝนปฏิบัติตนถูกต้องเหมาะสมตามธรรมเนียมประเพณี จะทำให้เกิดความเชื่อมั่น มีผลต่อบุคลิกภาพของตนและเป็นที่ชื่นชอบของผู้ที่พบเห็นสมดังคำกล่าวที่ว่า “เป็นผู้ดี งามท่วงทีกิริยา วาจาไพเราะ”

ประมาณ หรือปมาณิก คือบุคคลที่ถือประมาณต่างๆ กัน คนในโลกผู้ถือเอาคุณสมบัติต่างๆ กัน เป็นเครื่องวัดในการที่จะเกิดความเชื่อความเลื่อมใส (๑) รูปประมาณ ผู้ถือประมาณในรูปบุคคลที่มองเห็นรูปร่างสวยงาม ทรวดทรงดี อวัยวะสมส่วน ท่าทางสง่า สมบูรณ์พร้อม จึงชอบใจเลื่อมใสในใจที่จะเชื่อถือ (๒) โฆษประมาณ คือผู้ถือประมาณในเสียง บุคคลที่ได้ยินได้ฟังเสียงสรรเสริญ เกียรติคุณหรือเสียงพูดจาที่ไพเราะ จึงชอบใจเลื่อมใสในใจที่จะเชื่อถือ (๓) ฐานะประมาณ คือผู้ถือประมาณในความร่ำหรือเศร้าหมอง บุคคลที่มองเห็นสิ่งของเครื่องใช้ความเป็นอยู่ที่ร่ำร่ำหมองเช่น จีวรคร่ำๆ เป็นต้น หรือมองเห็นการกระทำร่ำหรือเศร้าหมองเป็นทุกกริยา ประพฤติเคร่งครัดเข้มงวดขูดเกลาค้น จึงชอบใจ เลื่อมใสในใจที่จะเชื่อถือ และ (๔) ธรรมประมาณ คือ ผู้ถือประมาณในธรรม บุคคลที่พิจารณาด้วยปัญญาเห็นสารธรรมหรือการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบกล่าวคือ ศีล สมาธิ ปัญญา จึงชอบใจเลื่อมใส น้อมใจที่จะเชื่อถือ^{๒๐}

ในพระวินัยปิฎก หมวดเสขียวัตถ์^{๒๑} มีข้อบัญญัติเกี่ยวกับมารยาทที่ภิกษุสงฆ์ต้องศึกษาทั้งมารยาททางกาย และมารยาททางวาจา ได้แก่ การยืน การเดิน การนั่ง การพูด การรับประทานอาหาร ซึ่งในข้อบัญญัติได้กล่าวถึงการเข้าไปอยู่ในที่ชุมชนควรสำรวมตน ไม่แสดงกิริยาอาการที่ทำให้เป็นที่เดือดร้อนต่อตนเองและผู้อื่น เพื่อมิให้ผู้พบเห็นติเตียนหรือขาดการเลื่อมใสศรัทธาได้ และในพระสุตตันตปิฎก เป็นเรื่องราวที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนแก่พุทธสาวก พุทธสาวิกาที่มีบุคลิกภาพสง่างามด้วยการเดิน การวางท่า อิริยาบถ กิริยามารยาท เป็นที่ต้องตาต้องใจของผู้พบเห็น เช่น พระอัสสชิ

^{๑๘} อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๙๓-๙๔.

^{๑๙} ฎรายละเอียดใน อง.สตุตทก. (ไทย) ๒๓/๓๗/๒๙๖-๒๙๘.

^{๒๐} ฎรายละเอียดใน อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๕/๑๐๘-๑๐๙. (รูปสูตรที่ ๕)

^{๒๑} ฎรายละเอียดใน วิ.ป. (ไทย) ๘/๑๕๐-๑๕๖/๙๙-๑๒๑.

เถระ เป็นต้น^{๒๒} ที่ได้สาวก เพราะเกิดจากบุคลิกภาพที่สง่างาม โดยอุปนิสัยสมานพเดินทางไปพบระหว่างทางเห็นแล้วเกิดเลื่อมใสศรัทธาจึงขอเป็นศิษย์และศึกษาเรียนรู้หลักธรรมในสำนัก และเรื่องราวของผู้ที่นับถือเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาปฏิบัติตนให้ถูกต้อง ถูกกาละ เทศะ โดยประมวลเป็นเรื่องเล่า เนื้อความภาสิตและชาดกต่างๆ ไว้ในพระสูตร เช่นข้อความที่ปรากฏในสูตรตันตปิฎก เถรคาถาที่ว่า “คนพึงทำอะไรโดยลำดับ ประพฤติตัวอย่างไร ประพฤติมารยาทอย่างไร จึงจะชื่อว่าพึงทำกิจของตนและไม่เบียดเบียนใครๆ และไม่เป็นประโยชน์ สำหรับมวลมนุษยอินทรีย์ที่ไม่ได้ระวังรักษาย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์ ส่วนอินทรีย์ที่ระวังรักษาแล้วย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ คนที่ระวังรักษาและคุ้มครองอินทรีย์เท่านั้นชื่อว่าเป็นผู้ทำกิจของตนและไม่พึงเบียดเบียนใครๆ ถ้าผู้ใดไม่ห้ามจักขุนทรีย์ ที่เป็นไปในรูปทั้งหลาย มักไม่เห็นโทษนั้นย่อมพ้นจากทุกข์ไม่ได้เลย อนึ่งผู้ใดไม่ห้ามโสติดินทรีย์ที่เป็นไปในเสียงทั้งหลายมักไม่เห็นโทษ ผู้นั้นย่อมพ้นจากทุกข์ไม่ได้เลย” ดังนี้ เป็นต้น^{๒๓} เพื่อชี้ให้เห็นถึงคุณค่าของการปฏิบัติตนไม่ถูกต้องทั้งมารยาททางกาย มารยาททางวาจาและมารยาททางใจ โดยเฉพาะมารยาททางใจนั้นถือเป็นสิ่งสำคัญที่เป็นบ่อเกิดมารยาททางกาย และมารยาททางวาจาที่ปรากฏให้เห็นออกมาแก่สายตาของผู้อื่น ทำให้ผู้ที่นับถือขาดการเลื่อมใสและศรัทธาได้

๑.๗.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ดร. หทัยรัตน์ ทับพร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นไทยที่พึงประสงค์แก่เยาวชนไทยในบริบทสังคมไทยปัจจุบัน” ผลการวิจัยพบว่า ๑) นิสิตและคณาจารย์ส่วนใหญ่ตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นไทย และเห็นว่าความเป็นไทยที่พึงประสงค์ที่ควรปลูกฝังแก่เยาวชนไทยในบริบทสังคมไทยปัจจุบันมากที่สุด ได้แก่ มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รองลงมาได้แก่ มีความกตัญญูรู้คุณ และซื่อสัตย์สุจริต ๒) นิสิตและคณาจารย์ส่วนใหญ่เห็นว่าการศึกษามีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นไทย โดยเริ่มตั้งแต่การอบรมสั่งสอนจากสถาบันครอบครัว การจัดการเรียนการสอนของสถาบันการศึกษา รวมทั้งการส่งเสริมการเรียนรู้จากทุกภาคส่วนของสังคม โดยเฉพาะองค์กรสื่อสารมวลชน ๓) นิสิตและคณาจารย์ส่วนใหญ่เห็นว่าแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นไทยที่สำคัญ ได้แก่ การปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นไทยแก่เยาวชนให้ตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นไทย การบูรณาการทางวัฒนธรรมในสังคม การประสานและพัฒนาความร่วมมือของครอบครัว สถาบันการศึกษา ชุมชน สังคม และองค์กรต่างๆ

^{๒๒} ชู.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๙๒/๑๕๖.

^{๒๓} ชู.เถร. (ไทย) ๒๖/๗๒๗-๗๓๑/๔๖๓.

ทุกภาคส่วน รวมทั้งการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เพื่อรักษาและสืบทอดความเป็นไทยให้คงอยู่สืบไป^{๒๔}

อิงอร รอดน้อย^{๒๕} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมการแสดงมารยาทไทยที่พึงประสงค์ของเด็กปฐมวัยโดยการจัดกิจกรรมการเล่านิทานประกอบการฝึกปฏิบัติจริง” ผลการศึกษาพบว่า หลังการจัดกิจกรรมการเล่านิทานประกอบการฝึกปฏิบัติจริง เด็กปฐมวัยมีคะแนนพฤติกรรมการแสดงมารยาทไทยที่พึงประสงค์โดยรวม เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นตลอดทุกช่วงสัปดาห์อย่างชัดเจนและรายด้านทุกด้าน คือมารยาทด้านการทำความเคารพ มารยาทด้านวาจา และมารยาทด้านการแสดงอิริยาบถเพิ่มขึ้นตลอดทุกช่วงสัปดาห์อย่างชัดเจนเช่นกัน ยกเว้นมารยาทด้านการแสดงอิริยาบถในช่วงสัปดาห์ที่ ๕ เท่านั้นที่เพิ่มขึ้นเล็กน้อย แสดงว่ากิจกรรมการเล่านิทานประกอบการฝึกปฏิบัติจริงที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นสามารถส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยมีพฤติกรรมแสดงมารยาทไทยที่พึงประสงค์โดยรวมและรายด้านเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น

ชนารัตน์ ลิ้มปะฉัตรพงศ์^{๒๖} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาระดับความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ ๑ ที่มีส่วนช่วยรักษามารยาทการไหว้และการสร้างความสุขด้วยรอยยิ้ม” วัตถุประสงค์ของการวิจัย ๑) เพื่อศึกษามารยาทที่ดีในการพบเจอกัน และการไหว้ในแต่ละระดับ ๒) เพื่อรักษาและอนุรักษ์ประเพณีมารยาทที่งดงามของคนไทยไว้เพื่อชนรุ่นหลัง ๓) เพื่อเรียนรู้แบบของการยิ้ม และวิธีการสร้างลักษณะของการยิ้มที่พึงประสงค์ ๔) เพื่อศึกษาปัจจัยเสริมสร้างรอยยิ้มและประโยชน์ของการยิ้ม ๕) เพื่อฝึกให้ตนเองเป็นบุคคลที่ไหว้ได้ดียิ้มได้ง่าย

ส่วนประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัย คือ ๑) รู้จักมารยาทที่ดีในการพบเจอกัน และไหว้บุคคลในแต่ละระดับได้ ๒) รักษาและอนุรักษ์ประเพณีมารยาทที่งดงามของคนไทยไว้เพื่อชนรุ่นหลัง ๓) ยิ้มได้ในแบบต่างๆ แต่สร้างลักษณะของการยิ้มที่พึงประสงค์ได้ดี ๔) เสริมสร้างบุคลิกภาพของตนเองด้วยการไหว้ที่สวยงามและรอยยิ้มที่เปี่ยมสุข ๕) นำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้อย่างดีเมื่อพบเจอกับ

^{๒๔} ดร.หทัยรัตน์ ทับพร “การศึกษาวิเคราะห์การปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นไทยที่พึงประสงค์แก่เยาวชนไทยในบริบทสังคมไทยปัจจุบัน”, คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ทุน สกว. ๒๕๕๓), บทคัดย่อ.

^{๒๕} อิงอร รอดน้อย “พฤติกรรมแสดงมารยาทไทยที่พึงประสงค์ของเด็กปฐมวัยโดยการจัดกิจกรรมการเล่านิทานประกอบการฝึกปฏิบัติจริง”, **ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, (การศึกษาปฐมวัย), (กรุงเทพมหานคร : **บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

^{๒๖} ชนารัตน์ ลิ้มปะฉัตรพงศ์, “การศึกษาระดับความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ ๑ ที่มีส่วนช่วยรักษามารยาทการไหว้และการสร้างความสุขด้วยรอยยิ้ม”, (กรุงเทพมหานคร : **ทุนวิจัยสถานบันของโรงเรียนอัสสัมชัญ**, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

บุคคลทั่วไป กลุ่มเป้าหมาย นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๑ ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด ๒๓๕ คน โดยเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๔๐ คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การสังเกตจากการทำกิจกรรมหน้าเสาธงหลังเคารพธงชาติ สวดมนต์ และร้องเพลงมาร์ชประจำโรงเรียน หลังจากนั้นนักเรียนจะต้องทำกิจกรรมขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของไทยคือกิจกรรมอัสสัมชัญ รวมใจยืมหัวใจทักทายกัน แบบสอบถาม การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการให้นักเรียนกรอกข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยลงในแบบสอบถามที่แจกให้พร้อมทั้งบันทึกข้อมูลต่างๆ เพื่อเป็นหลักฐาน หาแนวทางในงานวิจัยเพื่อให้ผู้เรียนได้มีขนบธรรมเนียมประเพณีในการไหว้ให้เป็นกิจนียสและสร้างความสุขด้วยรอยยิ้มที่ดี สถิติหรือค่าที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีหาเปอร์เซ็นต์ของข้อมูล ซึ่งเป็นที่นิยมใช้กันมาก เพราะเป็นข้อมูลอ่านง่ายและเข้าใจง่ายเป็นการเปรียบเทียบค่ารวมทั้งหมดของข้อมูลเท่ากับ ๑๐๐ แล้วหาค่าของข้อมูลที่ต้องการว่าเป็นจำนวนอัตราส่วนเท่าไรจากจำนวน ๑๐๐ ส่วน

การอภิปรายผลข้อมูลจากแบบสอบถามของกลุ่มเป้าหมาย ๔๐ คน ของผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ มีผู้เรียนที่เป็นชายจำนวน ๒๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๕๐ ในความคิดเห็นของนักเรียนคิดว่า การยิ้มมีประโยชน์ โดยแยกแต่ละระดับ ดังนี้

ระดับบุคคล (๑) ทำให้ร่างกายแข็งแรงมาก ร้อยละ ๔๐.๐๐ (๒) ช่วยให้ผู้ป่วยฟื้นจากอาการเจ็บป่วยเร็วขึ้นมาก ร้อยละ ๖๕.๐๐ (๓) มองโลกในแง่ดี จิตใจเป็นสุข อารมณ์ดี ผ่อนคลายได้มากที่สุด ๔๗.๕๐ (๔) ช่วยชะลอความเหี่ยวของใบหน้าได้มากและปานกลางอย่างละ ร้อยละ ๓๕.๐๐ (๕) ในยามคับขันช่วยเพิ่มความกล้าในจิตใจได้มาก ร้อยละ ๓๗.๕๐ (๖) มีพลังที่จะเอาชนะปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ได้มาก ร้อยละ ๔๗.๕๐

ระดับครอบครัว (๑) เพิ่มความรัก ความผูกพัน ความอบอุ่นใจได้มากที่สุด ร้อยละ ๗๕.๐๐ (๒) เกิดความมั่นคงในครอบครัวมากที่สุด ร้อยละ ๔๗.๕๐ (๓) สร้างคุณภาพจิตใจที่ดีให้กับสมาชิกมากที่สุด ร้อยละ ๕๐.๐๐ (๔) ผ่อนคลายความตึงเครียดและความบาดหมางใจกันได้มากที่สุด ร้อยละ ๔๐.๐๐ (๕) ลดปัญหาต่างๆ ในครอบครัวให้น้อยลงไปได้มาก ร้อยละ ๕๒.๕๐

ระดับสังคม (๑) สร้างมิตร ลดความแปลกหน้าทำให้เกิดความเข้าใจได้มาก ร้อยละ ๔๗.๕๐ (๒) เพิ่มเสน่ห์ให้ตนเองสร้างภาพลักษณ์ที่ประทับใจได้มากที่สุด ร้อยละ ๖๐.๐๐ (๓) ทำให้การทำงานร่วมกับผู้อื่นง่ายขึ้นอย่างมาก ร้อยละ ๕๕.๐๐ (๔) ลดความขัดแย้งหรืออคติที่มีต่อเพื่อนร่วมงานได้มาก ร้อยละ ๔๕.๐๐ (๕) สังคมจะน่าอยู่เสริมสร้างวัฒนธรรมที่ดีในการอยู่ร่วมกันอย่างมาก ร้อยละ ๖๐.๐๐ (๖) เป็นเอกลักษณ์ของชาติที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว ส่งผลต่อเศรษฐกิจอย่างมาก ร้อยละ ๔๗.๕๐ ในความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการไหว้ ดังนี้

การเสริมสร้าง (๑) มารยาทไทยที่เป็นวัฒนธรรมการทักทาย การลาจากมากที่สุด ร้อยละ ๘๒.๕๐ (๒) แสดงถึงการมีสัมมาคารวะ ให้เกียรติซึ่งกันและกันมากที่สุด ร้อยละ ๗๕.๐๐ (๓) แสดงออกถึงความหมาย “ขอบคุณ” และ “ขอโทษ” มากที่สุด ร้อยละ ๗๗.๕๐ (๔) แสดงมิตรภาพไมตรีจิตที่เป็นธรรมเนียมประเพณีมากที่สุด ร้อยละ ๗๐.๐๐

โอกาสการไหว้ (๑) ไหว้ครู อาจารย์เพื่อประจบสอพลอน้อยที่สุด ร้อยละ ๗๐.๐๐ (๒) ไหว้พ่อ แม่ ผู้ใหญ่เพื่อหน้าที่ของเด็กดีมากที่สุด ร้อยละ ๗๒.๕๐ (๓) ไหว้พระเพราศรัทธาเลื่อมใสในศาสนามากที่สุด ร้อยละ ๖๗.๕๐ (๔) ไหว้โจรผู้ร้ายเพื่อรักษาหรือร้องขอชีวิตมากที่สุด ร้อยละ ๕๒.๕๐

ระดับบุคคล (๑) ไหว้พระ ไหว้เป็นประจำทุกวันอย่างมาก ร้อยละ ๓๒.๕๐ (๒) ไหว้ผู้มีพระคุณ ไหว้เป็นประจำทุกวันมากที่สุด ร้อยละ ๖๗.๕๐ (๓) ไหว้บุคคลทั่วไปหรือเสมอกัน ไหว้ทุกวันอยู่ในเกณฑ์น้อย ร้อยละ ๓๐.๐๐ ข้อเสนอแนะ จากการสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนในการทำกิจกรรมอัสสัมชัญรวมใจยิ้มไหว้ทักทายกัน หลังจากนักเรียนเคารพธงชาติ สวดมนต์และร้องเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนแล้ว พบว่าผู้เรียนร่วมมือร่วมใจกันทำกิจกรรมนี้ด้วยดี โดยนักเรียนระดับประถมศึกษาจะกล่าวและไหว้พี่มัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายและพี่ๆ จึงกล่าวทักทายน้องๆ ด้วยตามลำดับอาวุโส กิจกรรมนี้จึงควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ผู้เรียนได้มีขนบธรรมเนียมประเพณีในการไหว้ให้เป็นกิจนิจและสร้างความสุขด้วยรอยยิ้มที่ดี เมื่อผู้เรียนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในภายหน้าจะได้ช่วยกันอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ดีนี้ไว้เพื่อชนรุ่นหลังๆ ต่อไป ให้สมกับสยามเมืองยิ้มและไหว้อย่างสวยงาม

กาหลง กลิ่นจันทร์^{๒๗} ได้ทำวิจัยในชั้นเรียนเรื่อง “พฤติกรรมการแต่งกายของนักศึกษา พฤติกรรมการแต่งกายของนักศึกษาชั้นปีที่ ๔ หลักสูตรการบริหารธุรกิจ (การเงินการธนาคาร) ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาการพัฒนาประสิทธิภาพ ตอนเรียน A๑ และตอนเรียน B๑ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต จำนวนนักศึกษามีทั้งหมด ๕๘ คน มีพฤติกรรมการแต่งกายด้านเหตุผลส่วนตัวเป็นหลักโดยพฤติกรรมการแต่งกายตามสื่อโฆษณาต่างๆ มีจำนวนมากที่สุด รองลงมาได้แก่พฤติกรรมการแต่งกายตามกระแสนิยมตามแฟชั่น และมีพฤติกรรมการแต่งกายตามเพื่อน ตามลำดับ ส่วนด้านสถานภาพทางครอบครัวมีผลต่อการแต่งกายของนักศึกษาน้อยมาก

^{๒๗} กาหลง กลิ่นจันทร์, “พฤติกรรมการแต่งกายของนักศึกษา”, หลักสูตรบริหารธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ, ทุมนสนับสนุนการวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ภาคการศึกษาที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๕๔, บทคัดย่อ.

พระธานี เขมธมโม (จำปา)^{๒๘} ได้ศึกษาเรื่อง “ศึกษาสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา” พบว่า สัมมาอาชีวะเป็นมรรคปฏิบัติที่สำคัญข้อหนึ่งในมรรคมืองค์ ๘ และเป็นมรรคปฏิบัติด้านศีลสิกขาเกื้อหนุนให้กระบวนการดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างพอดีและสมดุล หลักการของสัมมาอาชีวะหรือการเลี้ยงชีพชอบตามหลักพระพุทธศาสนาจะครอบคลุมกระบวนการดำเนินชีวิต ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ โดยมีเป้าหมายอยู่ที่ความสุขหรือประโยชน์ทั้งสามด้าน คือประโยชน์ตน (อัตตประโยชน์) ประโยชน์ผู้อื่น (ปรมาตตประโยชน์) และประโยชน์ทั้งสองฝ่าย (อุภยัตตประโยชน์) ในกระบวนการดำเนินชีวิตตามหลักสัมมาอาชีวะเพื่อนำไปสู่ประโยชน์สามด้าน จะต้องเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับหลักธรรมอื่นที่เกื้อหนุนกัน ได้แก่ อริยมรรค มืองค์ ๘ อริยทรัพย์ ๗ อิทธิบาท ๔ ศีล ๕ สุจริต ๓ ทิฐิธัมมิกัตถประโยชน์ กุลจักริฐติธรรม ๕ และหลักธรรมที่ส่งเสริมให้ชีวิตเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้า ได้แก่ สังคหวัตถุ ๔ พรหมวิหาร ๔ ขรवासธรรม ๔ สัมปรีชธรรม ๗ ความสันโดษ และอคติ ๔

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (บุญถึง)^{๒๙} ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทในการรักษาพระธรรมวินัยของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีธรรมกาย” พบว่า “ในช่วงต้นแห่งพุทธกาล พระพุทธเจ้ายังไม่ได้ทรงบัญญัติสิกขาบทแต่ทรงปกครองสงฆ์ด้วยหลักการคือ “โอวาทปาติโมกข์” สงฆ์ทั้งปวงก็อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและเกือบทั้งหมดล้วนเป็นพระอริยบุคคล ถึงขนาดที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า อย่างต่ำที่สุดสาวกสงฆ์ของพระองค์ก็เป็นพระโสดาบันบุคคลเพราะฉะนั้นในช่วงแรกแห่งการบำเพ็ญพุทธกิจจึงยังไม่มีสิกขาบทที่เรียกกันว่าเป็น “อาณัติปาฏิโมกข์” เช่นปฐมปาราชิก เป็นต้น มีแต่สิกขาบทเล็กน้อยบางข้อเท่านั้นที่ทรงบัญญัติไว้ ต่อมาในขณะเสด็จประทับจำพรรษา ณ เมืองเวรัญชา พระสารีบุตรได้กราบทูลให้พระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทเพื่อความดำรงมั่นแห่งพรหมจรรย์ (ศาสนา) แต่พระพุทธเจ้าทรงเห็นว่า ยังไม่ถึงเวลาที่จะบัญญัติสิกขาบท จึงทรงยับยั้งพระสารีบุตรว่า ควรรอต่อไปก่อนต่อเมื่อมีเหตุปัจจัยอันสมควรแล้วพระองค์จะทรงบัญญัติสิกขาบทเอง”

^{๒๘} พระธานี เขมธมโม (จำปา), “ศึกษาสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑.

^{๒๙} พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, “บทบาทในการรักษาพระธรรมวินัยของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ศึกษาเฉพาะกรณีธรรมกาย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๖.

พระมหาสารวย ญาณสวโร (พินดอน)^{๓๐} ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การศึกษาเรื่องผลกระทบจากการล่วงละเมิดศีลข้อที่ ๕ ที่มีต่อสังคมไทย” สรุปการวิจัยประเด็นปัญหาและผลกระทบที่มีต่อสังคมไทย พบว่า “ปัญหาที่มีผลกระทบมากที่สุดในปัจจุบัน ก็คือปัญหาเรื่อง สิ่งเสพติดในสังคมไทย พระพุทธศาสนาสอนว่า สุราเมรัยและของเมานั้นเป็นสิ่งต้องห้าม โดยเห็นโทษว่าสุราเมรัยและของเมาเป็นพิษร้ายแก่สังคมทั้งทางสุขภาพกายและสุขภาพจิต ผลกระทบที่มีต่อสังคมไทย แบ่งออกเป็น ๒ ประเด็น คือ

๑. ด้านตนเอง ก) สติปัญญาเสื่อมถอย ทำให้เสียสุขภาพกายและจิต เสียทรัพย์ เกิดโรค และเสียชื่อเสียงที่สำคัญทำให้หมดความละเอียด หมดความเกรงกลัวต่อการกระทำความชั่วทั้งปวง และ ข) ผู้เสพของเมาเป็นนิตย์ เมื่อตายไป ย่อมมีนรกภูมิ เปตภูมิ และเดรัจฉานภูมิเป็นที่หวังได้ โทษอย่างเบาที่สุด แม้เมื่อได้กลับมาเกิดเป็นมนุษย์อีกก็กลายเป็นคนบ้า

๒. ด้านทางสังคม นั้นเกิดผลกระทบทางสังคม คือชาวโลกติเตียน เพราะผู้เสพของเมา ย่อมกระทำความผิดทุกอย่างได้โดยไม่รู้สีกตัว”

พระมหาแผน ธมฺมเมธี (ศรีอภัย)^{๓๑} ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ศึกษารูปแบบและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพินเอกปิ่น มุทุกันต์” พบว่า คำสอนของพระพุทธเจ้า แม้จะมีมากเท่าไรก็ตาม ความมุ่งหมายที่แท้จริงก็มีเพียง ๓ อย่าง คือ มุ่งกำจัดขัดเกลาคความชั่วร้ายออกไปจากตัว และเสริมสร้างความดีงามขึ้น กับชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ สะอาด โดยหลักธรรมดังกล่าวนี้ พินเอกปิ่น มุทุกันต์ ท่านได้อธิบายขยายความว่า การไม่ทำความชั่วทั้งปวง หมายถึง ไม่ทำความชั่วทุกอย่าง คือไม่ทำอะไรๆ ที่จะทำให้ตัวเราเลวทรามต่ำช้าลง คำว่าบาปก็คือความชั่วนั้นเอง ความชั่วนั้นได้แก่ ทุจริต ๑๐ คือ กายทุจริต ๓ วจีทุจริต ๔ มโนทุจริต ๓ การยังกุศลให้ถึงพร้อม หรือการทำความดี หมายถึง พยายามทำตัวให้ดีขึ้น ทำความดีให้มากให้เพียงพอ คือเมื่อเว้นจากทำชั่วแล้ว ก็หันมาทำความดี ความดีที่กล่าวนี้ได้แก่การกระทำที่เป็นความดีทุกอย่าง นับแต่ความดีที่เป็นโลกีย์ เช่น การศึกษาเล่าเรียน การหาเลี้ยงชีพ การทำบุญสุนทาน ฯลฯ จนถึงความดีที่ทำให้ตนเองเป็นผู้บริสุทธิ์ พ้นจากโลก การชำระจิตใจของตนให้ผุดผ่อง หมายถึงการทำจิตของตนให้พ้นจากอำนาจกิเลส คือความโลภ ความโกรธ และความหลง จากหลักปฏิบัติทั้งสามประการนี้ จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนานิยม

^{๓๐} พระมหาสารวย ญาณสวโร (พินดอน). “การศึกษาเรื่องผลกระทบจากการล่วงละเมิดศีลข้อที่ ๕ ที่มีต่อสังคมไทย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๒.

^{๓๑} พระมหาแผน ธมฺมเมธี (ศรีอภัย), “ศึกษารูปแบบและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพินเอกปิ่น มุทุกันต์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๘.

ความดี ความสะอาดบริสุทธิ์ ไม่นิยมความสกปรกโสมม ฉะนั้น ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาจะต้องหมั่นปฏิบัติตนตามหลักแห่งศาสนาทั้งสามประการนั้นอย่างเคร่งครัด

พระอุบล กตปุณฺณ (แก้ววงษ์ล้อม)^{๓๒} ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของศิลปะที่มีต่อสังคมไทย” พบว่า ศิลปะเป็นหลักความประพฤติทางกาย วาจา และการเลี้ยงชีพ สุจริตโดยมีเจตนาเป็นเครื่องประพฤติดังเว้นจากทุจริต เพื่ออบรมจิตใจให้ตั้งอยู่ในกุศลธรรมทั้งหลาย การฝึกอบรมตนในทางที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกายกับใจ ศิลปะเมื่อประพฤติตรงตามหลักการสภาพจิตใจจะเป็นอิสระจากตัณหา คุณธรรมที่มีฐานมาจากศิลปะย่อมมีคุณค่าที่รักษาและส่งเสริมคุณภาพของจิตใจ ประโยชน์ที่ต้องการจากศิลปะ คือการควบคุมความประพฤติ ป้องกันไม่ให้ตกไปสู่ความชั่ว จิตใจสงบจากกิเลส เป็นสมาธิที่ส่งคุณค่า สนองปัญญาที่เกื้อกูลแก่การกำจัดอวิชชา และความบริสุทธิ์หลุดพ้น ดังนั้น ศิลปะจึงเป็นหลักความประพฤติที่ต่อเนื่องกันตามเหตุผล เป็นระบบจริยธรรม เพราะผู้ปฏิบัติจะประพฤติได้ถูกต้องก็ต่อเมื่อมีความเข้าใจในระบบและเหตุผลที่เกี่ยวข้องเป็นพื้นฐานอยู่ด้วยการปลูกฝังให้มีศิลปะ ด้วยการเรียนรู้มีสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ดี การสั่งสอนที่ถูกต้อง นำหลักการมาประพฤติปฏิบัติอย่างต่อเนื่องด้วยความไม่ประมาทศิลปะในทางด้านสังคม ซึ่งมุ่งเน้นฝ่ายของวินัยยอมครอบคลุมการจัดระเบียบด้านนอกทั้งหมด รวมถึงข้อกำหนดกฎเกณฑ์ ขนบธรรมเนียมและข้อปฏิบัติกิจการทั้งหลายของหมู่ชน ความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและสภาพที่ควรจัดได้ให้ความสัมพันธ์กับด้านจิตใจส่งผลออกมาสู่สังคม คุณค่าของศิลปะทางสังคมคือสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมด้วยการปรับการแสดงออกทางกาย วาจาให้เรียบร้อยเกื้อกูลในความเป็นอยู่ร่วมกันด้วยดี จิตใจของสมาชิกในสังคมประกอบด้วยเมตตาและกรุณา มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น ทำให้เกิดสภาพความเป็นอยู่เกื้อกูลแก่การปฏิบัติกิจต่างๆ เพื่อเข้าถึงจุดหมายที่ดีงามโดยลำดับจนถึงจุดหมายสูงสุดของชีวิต ศิลปะจึงมีความเข้มงวดกวดขัน เคร่งครัด หยิบประณีต ด้วยเหตุผลที่ต้องสัมพันธ์เกื้อกูลในการปฏิบัติธรรม นั่นคือความสงบใจเป็นไปเพื่อสมาธิ แม้เพียงศิลปะ ๕ ที่ประพฤติอย่างถูกต้อง ก็จัดว่าเป็นผู้มีศิลปะอย่างบริบูรณ์สำหรับสมาชิกในสังคมปัจจุบัน

จากการศึกษางานวิจัยของแต่ละบุคคล สรุปได้ว่าในหลักคำสอน กิริยา มารยาท บุคลิกภาพ คำพูด ถ้อยคำของวาจาสุภาสิตชี้ให้เห็นว่าวาจาสุภาสิตในองค์ประกอบหลักคำพูดดี คำพูดเป็นธรรม คำพูดสุภาพและคำพูดจริง คำพูดถูกกาล คำพูดจริง คำพูดอ่อนหวาน คำพูดที่ประกอบด้วยประโยชน์ และคำพูดที่พูดด้วยเมตตาจิต ในทุกๆ ด้านทั้งในด้านศาสนาและการสื่อสารโดยทั่วไป เป็นการสื่อสารที่สามารถทำให้เกิดประโยชน์ได้ เมื่อผู้พูดและผู้ฟังมีการเลือกคำพูดและ

^{๓๒} พระอุบล กตปุณฺณ (แก้ววงษ์ล้อม), “การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของศิลปะที่มีต่อสังคมไทย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๓๗.

สถานที่ที่เหมาะสม ในคำพูดที่ถูกกาล ถูกกาลเทศะทำให้สามารถเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมต่างๆ ของคนแตกต่างกันไปตามความคิดของแต่ละบุคคล ดังนั้นคำที่จัดว่าเป็นวาจาสุภาษิตที่บ่งบอกว่าเป็นคำพูดที่ผู้พูดได้กลั่นกรองไว้ดีแล้วด้วยใจที่ผ่องใส มิใช่สักแต่พูด ลักษณะคำพูดที่พอเหมาะพอดี เป็นคุณทั้งแก่ตัวผู้พูดและผู้ฟัง ยิ่งไปกว่านั้นในความเป็นประโยชน์นี้จึงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ในส่วนกิจกรรมมารยาท และบุคลิกภาพการแสดงออกที่ต่อชุมชนก็นับได้ว่าเป็นเทคนิคการเข้าสมาคมและการดำรงตนของบุคคลในสังคม ทั้งนี้เพื่อการปรับตัวและการพัฒนาตนให้เหมาะสมในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมนั่นเอง

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

๑) รูปแบบการวิจัย การวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในส่วนของการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยใช้การศึกษาจากข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary data) และข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary data) และในส่วนของวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการศึกษาโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคล (Personal Interview) และกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ซึ่งมีขั้นตอน รายละเอียดดังต่อไปนี้

๑.๗.๑ ศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทั้งภาคภาษาบาลี และภาษาไทย

๑.๗.๒ อนึ่ง ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรม ศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ วรรณคดี ฎีกา ปกรณ์วิเสส วิทยานิพนธ์ หนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ต่างๆ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหนังสือตำราเรื่องมารยาทไทย หนังสือสมบัติของผู้ดี สื่ออินเทอร์เน็ต และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนบทความงานวิจัยในวารสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ แล้ว ทำให้เห็นกรอบแนวคิดประเด็นปัญหาของการวิจัย จากเอกสารที่ได้มีการทบทวนก่อนหน้านี้ หลังจากที่ได้ทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียดแล้ว ผู้วิจัยได้สร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย และจากการทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่มีความสอดคล้องกับเรื่องที่วิจัยค้นหาในครั้งนี้

๑.๗.๓ วิเคราะห์และการสังเคราะห์ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยการทำวิเคราะห์จากข้อมูลการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล (Personal Interview) และทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) มีรายละเอียดดังนี้

การสัมภาษณ์ (Interview) ผู้วิจัยกำหนดประชากรกลุ่มเป้าหมายเพื่อการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมลักษณะของการสัมภาษณ์เป็นแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์

มีอิสระที่จะอธิบายแนวความคิดของตัวเองอย่างเสรี มีเวลาให้การสัมภาษณ์ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ใช้ทั้งการสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ (Semi-formal interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด จึงมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

๑) ขั้นเตรียมการสัมภาษณ์ ได้แก่ก่อนลงสนามเพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้เริ่มต้นด้วยการนัดหมายวัน เวลาที่จะสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่าง พร้อมกับมอบเอกสารต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้อง พร้อมกันนั้น ผู้วิจัยจะต้องศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เตรียมและศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียงเตรียมสมุดจดบันทึกและอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

๒) ขั้นดำเนินการสัมภาษณ์ ได้แก่ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะสนทนาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผลและขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะที่สัมภาษณ์ ขออนุญาตใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่างๆ ที่บันทึกเสียงไว้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ หากผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ประสงค์ที่จะให้บันทึกเสียงในช่วงใด ผู้วิจัยก็จะไม่บันทึกเสียงเลย

การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญทั้ง จำนวน ๑๒ รูป/คน เพื่อแสวงหาความคิดเห็นที่สอดคล้องเกี่ยวกับหลักพระธรรมวินัยในฐานะเป็นรากฐานของมารยาทไทย และแนวความคิดมารยาทไทยในฐานะเป็นของการปฏิบัติธรรม ให้มีความสมบูรณ์แบบยิ่งขึ้น การสนทนากลุ่ม เพื่อหาความสอดคล้องจากทัศนะผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญ โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อหาข้อสรุปในการการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาแบบ (Content Analysis) ซึ่งเป็นเครื่องมือและเทคนิควิธีการวิจัยที่เหมาะสมกับบริบทของข้อมูล หรือมีความเกี่ยวข้องกับข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์ การวิเคราะห์เนื้อหาโดยสรุปเมื่อใช้การวิจัยเอกสาร (Document Research) โดยวิเคราะห์ข้อมูลจำแนกตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทางการวิจัยที่ทำการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยการนำเสนอเป็นความเรียง ตารางหรือแผนภูมิ ซึ่งดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

- (๑) จัดหมวดหมู่ของข้อมูล ที่ได้จากการสัมภาษณ์เป็นแฟ้มข้อมูล
- (๒) อ่าน ทำความเข้าใจ บันทึก เขียนข้อสังเกตและตั้งประเด็น
- (๓) พรรณนา แยกแยะลดสัดส่วนข้อมูล และตีความข้อมูลจัดหมวดหมู่
- (๔) สรุปผลการวิจัย นำเสนอข้อมูลเป็นความเรียงและรายงานผลการวิจัย

๑.๗.๔ ประมวลข้อมูลที่รวบรวมได้ มาวิเคราะห์ตามขอบเขตของการวิจัย แล้วนำเสนอผลการวิจัย ด้วยวิธีนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีเชิงพรรณนา

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้ทราบถึงแนวคิดเกี่ยวกับมารยาทตามบรรณานุกรมของสังคมไทย

๑.๘.๒ ทำให้ทราบถึงแนวคิดเกี่ยวกับมารยาทหลักพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๘.๓ ทำให้ทราบถึงหลักพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของมารยาทไทย

๑.๘.๔ ได้นำเสนอผลข้อมูลหลักพระธรรมวินัยในฐานะเป็นฐานมารยาทไทย ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการ TCI ฐาน ๑